

ISSN 2309-8074

ВІСНИК

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Випуск 8

**ДО 25-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ КАФЕДРИ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія КВ № 20172-9972 ПР від 05.07.2013 р.

Рекомендовано до друку вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 10 від 5 листопада 2015 р.).

Постановою президії ВАК України вісник включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за спеціальністю "Історичні науки" (Бюлетень ВАК України. – 2010. – № 7).

Вісник індексується наукометричною базою **Google Scholar**

Рецензенти:

О. І. Гуржій – доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту історії України НАН України;

А. А. Криськов – доктор історичних наук, доцент кафедри українознавства та філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

Редакційна колегія:

А. Г. Філінюк, академік АН ВОУ, доктор історичних наук, професор (відповідальний редактор);

С. А. Копилов, доктор історичних наук, професор (заступник відповідального редактора);

С. В. Олійник, кандидат історичних наук, доцент (заступник відповідального редактора);

В. В. Газін, кандидат історичних наук, доцент (відповідальний секретар);

Л. В. Баженов, академік УАІН, доктор історичних наук, професор;

О. М. Завальнюк, академік АН ВОУ, доктор історичних наук, професор

В. С. Лозовий, доктор історичних наук, професор;

В. М. Даниленко, доктор історичних наук, професор;

В. В. Нечитайло, доктор історичних наук, професор;

В. С. Степанков, академік УАІН, доктор історичних наук, професор;

І. В. Рибак, кандидат історичних наук, професор;

А. Б. Задорожнюк, кандидат історичних наук, доцент;

П-Р. Магочій, доктор історичних наук, професор (Канада);

Б. Гедимінас, доктор історичних наук, професор (Литва).

Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: А. Г. Філінюк (відп. ред.) та ін.]. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. — Вип. 8: До 25-річчя створення кафедри історії України. — 532 с.

НАУКОВА РОБОТА Д. І. КАЧЕНОВСЬКОГО І ЗАХІДНИЙ СВІТ: ВЗАЄМНІ РЕФЛЕКСІЇ

Актуальність дослідження зумовлена сучасним західним вектором міжнародних наукових зв'язків України. Поглиблення до рівень сучасної наукової співпраці. Головною метою дослідження є з'ясування рівня і ступеня взаємних рефлексій між видатним харківським юристом Д.І. Каченовським і Західним світом, представленим юридичними колами і читацькою публікою.

Праці Дмитра Івановича істотно вплинули на кодифікацію і розвиток міжнародного права в Західній Європі й США.

У дослідженні використовувалися іншомовні праці Д.І. Каченовського, праці юристів-сучасників, передмови редакторів і спогади учнів.

Джерельна база дозволила виділити головні інтереси, пріоритети і авторитети Дмитра Івановича як дослідника у західному науковому просторі. Було встановлено, що саме через синтетичні виклади Каченовського читачі британського журналу «Юрист», а можливо, й ширше коло британців, отримували загальну картину процесу кодифікації міжнародного права. Дослідження показало, що Дмитро Іванович мав ще й франкомовну читацьку публіку.

З'ясовано, що серед сучасників Каченовський особливо підносиє постать доктора І.Ф. Вурма, професора з Гамбурга, і перебував в опозиції до Г.Ф. Мартенса, професора з Геттінгена.

З іншого боку, у ході дослідження була доповнена інформація про науковий внесок Дмитра Івановича у юридичну науку того часу. Він став першим, хто закликав до кодифікації міжнародного права, проаналізував різні тлумачення та оцінки міжнародного права і окреслив проблему методу правової кодифікації.

Ключові слова: Д.І. Каченовський, І.Ф. Вурм, міжнародне право, каперство, нейтральна торгівля.

Після розпаду Радянського Союзу українські вчені-гуманітарії отримали більше можливостей для взаємодії із закордонними фахівцями. Численні гранти, програми, конференції, проекти

безумовно сприяють прискореному розвитку гуманітарних напрямів в Україні. Розвивається міжнародна наукова комунікація як важливий чинник прогресу. Така кооперація між українськими і західними вченими має бути осмисленою в історичній перспективі, як суспільне явище для того, щоб порівняти її в минулому та сучасному, а отже, визначитися з її історичною оцінкою.

Це є певною мірою глобальна проблема, задля вирішення якої потрібно написати не один десяток праць. Пропоноване дослідження можна розглядати лише як один із кроків у її розв'язанні. У XIX ст. в Харківському університеті працював видатний юрист та історик міжнародного права Дмитро Іванович Каченовський (20.12.1827 – 2.01.1873 (21.12.1872)). Він залишається єдиним харків'янином, а може й українцем, який у XIX ст. здобув світове визнання в галузі досліджень міжнародного права та історії каперства. «Ідеї Каченовського відобразилися у морському праві багатьох держав, а також – у Паризькій декларації 1856 р.» – зауважено в юридичній енциклопедії [8, с.68]. Проте в Радянському Союзі пам'яті про нього було відведено периферійне місце. Можливо, це сталося через те, що І.Д. Каченовський сповідував ідеї західництва [6, с.72], симпатизував Західній Європі та США.

Наразі зростає зацікавлення постаттю і працею Д.І. Каченовського у навчальній і науковій літературі, публікуються нові біографії науковця [1, 3, 6, 8]. Відповідно, має бути розв'язане питання й про один із найважливіших напрямів його діяльності. Якими були взаємні рефлексії у науковій комунікації між західними вченими колами та Д.І. Каченовським? Це дослідження висвітлює один із аспектів наукових зв'язків між українською та західною наукою у XIX ст. в цілому, окрім поглиблення історичної оцінки наукової діяльності самого Дмитра Івановича.

Хронологічні межі дослідження охоплюють першу хвилю рефлексій на діяльність Дмитра Івановича у наукових колах західної Європи та Америки, яка почалася за життя Д.І. Каченовського (1827-1872 рр.) і тривала до років Першої світової війни та великих революцій у Європі.

Останнім часом вийшло кілька публікацій, присвячених Д.І. Каченовському. Серед них спогади, залишені його колегами та студентами. Практично на цих джерелах М. Лапіна, Т.Є. Кагановська та А.О. Червяцова написали змістовні біографії Д.І. Каченовського [3, 6]. Спогади його учнів були використані під час написання відповідних розділів для енциклопедій [1, 8]. Проте через свій біографічний характер згадані дослідження залишають поза особливою увагою міжнародні аспекти його наукової діяльності, а саме їхній характер і значення у розвитку західноєвропейської правової науки.

Із цього погляду кориснішою є праця відомого правника-історика В.Є. Грабаря «Матеріали до історії літератури міжнародного права в Росії (1647-1917 рр.)». У відповідному розділі В.Є. Грабар стисло характеризує ідеї Д.І. Каченовського, наводячи великі уривки з його дисертації «Про каперів та призове судочинство стосовно нейтральної торгівлі» (1855 р.) та рецензій сучасників [2, с.284;

4]. Але наведені уривки, окрім підстав для високих оцінок, дають поверхневі уявлення про конкретний внесок Д.І. Каченовського у розвиток західної правової науки.

Утім, цей внесок можна вивчити на ґрунті закордонної публіцистичної і наукової літератури другої половини XIX ст., зокрема протоколів засідань юридичних товариств, наукових статей та редакторських відгуків у закордонних журналах. Висновок про те, чим особливо у творчості Д.І. Каченовського цікавилися західні науковці та з чим сам Дмитро Іванович звертався до західних кіл, можна зробити з тих його текстів, які були опубліковані англійською та французькою мовами.

Д.І. Каченовський володів англійською, французькою, німецькою мовами на високому рівні, багато подорожував Європою, видав понад 100 праць, серед них низку іншими мовами [1, с.156; 6, с.71].

У 1867 р., ще за життя Д.І. Каченовського, його докторська дисертація була перекладена англійською і з доповненнями вийшла у Великобританії під назвою «Призове право: особливо стосовно зобов'язань і обов'язків тих, хто воює, та нейтральних» [13]. На думку В.Є. Грабаря, це був «перший випадок перекладу російської книги з міжнародного права англійською мовою» [2, с.284].

На титульній сторінці перекладу зазначено, що перекладачем є адвокат із колеї юристів цивільного права в Лондоні Ф.Т. Претт. У вступі він високо оцінює мовні здібності Д.І. Каченовського: «Впродовж моєї роботи мені пощастило близько познайомитися з ученим автором, який люб'язно перевірів мій переклад і надав мені кілька цінних зауважень і доповнень... Звичайно, його знання нашої мови настільки коректне і широке, що... ця робота, здається, виграла б набагато більше від його власного перекладу» [16, р.V].

З приводу всього сказаного слід відзначити особливість контактів ученого саме з англословним світом. Про учня Д.І. Каченовського, відомого політика і вченого М.М. Ковалевського редактор англословного часопису «Російський огляд» А. Пасвольський (червень 1916 р.) зазначав, що він полюбив англійські правові інституції саме завдяки впливу свого вчителя [15, р. 62]. Інший учень, В.А. Ястржембський, акцентує на тому, що у Д.І. Каченовського було дві публіки – російська та англійська [9, с.14].

З поля зору дослідників часто випадає ще один переклад видатного юриста, зроблений французькою мовою й опублікований у Бельгії 1858 р. Оскільки ім'я перекладача ніде не вказано, існує ймовірність, що переклад робив сам Дмитро Іванович [10, р.143].

Нарис «Життя та твори Деніеля Вебстера», присвячений державному діячу і дипломату США (1782-1852 рр.), демонструє проамериканські симпатії Дмитра Івановича. Стислий опис змісту цієї праці можна знайти в монографії І.І. Курілли (1997 р.), яка також присвячена Д. Вебстеру. Д.І. Каченовський підносить доповідь американської дипломатії в особі Д. Вебстера як приклад для дипломатів і юристів Російської імперії. І.І. Курілла зазначає, що завдяки перекладу ця книга була включена в коло західних досліджень з історії Америки [5, с.8-9]. Робота отримала схвальні відгу-

ки від європейських рецензентів, тоді як вітчизняна публіка залишила її поза увагою, бо більше цікавилася антирабовласницькими закликами Дмитра Івановича [5, с.121].

Варто зауважити, що біографія Д. Вебстера була єдиною, і вже тому особливою, роботою, через яку Д.І. Каченовський звертався до франкомовної публіки. Але, можливо, саме через проамериканську спрямованість її змісту радянський науковець Є. Грабар не згадує цю працю у своїй відомій антології [2, с.284]. Це замовчування у радянські часи дається взнаки в сучасній спеціальній літературі. Згадок про цю роботу зазвичай немає ані в біографічних статтях, ані в енциклопедичних розділах.

Співвітчизники Дмитра Івановича схвально відгукувалися про його діяльність на європейському полі. В.П. Даневський у своєму відгуку на дисертацію Д.І. Каченовського оцінює її як найкращу «у питанні про каперство не тільки в нашій, але й в іноземній літературі». М.Н. Капустін у своїй рецензії пише про те, що Д.І. Каченовський проаналізував західну літературу з міжнародного права, висловив власну точку зору і простежив історичні явища суспільного європейського життя. Далі М.Н. Капустін зазначає, що всі ці заслуги були відзначені схвальною рецензією німецького науковця Вурма у 1855 р. [2, с.284].

Зауважу, що постать останнього займає особливо місце в роботі Дмитра Івановича. Він написав на честь І.Ф. Вурма великий некролог, який зачитав на засіданні Британського юридичного товариства в 1859 р. За словами Д.І. Каченовського, усі факти були зібрані ним у попередній 1858 р., під час місячного перебування у Гамбурзі. «Цей видатний чоловік, – пише Д.І. Каченовський, – ... присвятив усе своє життя захисту міжнародного права від тиранії морських держав» [11, р.114].

Що вражає Дмитра Івановича у постаті доктора І.Ф. Вурма? Він публіцист, який написав численні статті, есе та памфлети. При цьому Д.І. Каченовський згадує такі об'єкти його студій, як призове право і репресалії, держава і застосування міжнародного права у війні між Данією та Німеччиною, порядок і прецедент дипломатичного чинника, міжнародна комерція, державні обов'язки та інше [11, р.115]. Порівнюючи І.Ф. Вурма як дослідника з професором із Геттінгена Г.Ф. Мартенсом, Д.І. Каченовський наголошує: «Метод Мартенса дегенерував з часом до простої компіляції міжнародних угод і призвів до занепаду наукового духу» [11, р.116], а І.Ф. Вурм започаткував «сучасну школу публіцистів» у конструкції міжнародного права, коли звернув увагу на нове джерело – державні папери. І.Ф. Вурм – це практик. «Він не приділяв особливої уваги теорії; його роботи надзвичайно практичні». І.Ф. Вурм знав англійську, голландську, французьку, читав італійською, іспанською, данською та шведською. Він жваво слідкував за дипломатією і знав багато таємниць. «Я був вражений його енергією та пильністю; він не знав таємниць...» – пише Дмитро Іванович. І.Ф. Вурм був майстерним оратором, незважаючи на свій тихий голос. Його промови та письмо були ясними за стилем [11, р.117-118].

Д.І. Каченовський ставить І.Ф. Вурма в один ряд з усіма добрим юристами-міжнародниками, бо їм усім притаманні «любов до правди, щире прагнення до миру, братське почуття до всієї християнської родини, велика повага до права і правосуддя». І.Ф. Вурм був послідовним лібералом, за що і зазнавав переслідувань. Д.І. Каченовський закликає усіх молодих юристів наслідувати гаслу з печатки І.Ф. Вурма «Завжди чесний!» («Immerwahr») [11, р.117-118].

Не випадково, що переклад згаданої вище біографії Д. Вебстера був присвячений саме професору з Гамбурга І.Ф. Вурму [10, р.1]. Очевидні особливі контакти Д.І. Каченовського з цим німецьким фахівцем. Разом із тим, через презентацію постаті І.Ф. Вурма рельєфно проступають ідеали і настрої самого Д.І. Каченовського у його зверненні до західної публіки, а також його віра в те, що західні юристи спроможні втілити їх у життя.

Можна виділити коло проблем, які досліджував Д.І. Каченовський і які, відповідно, викликали жвавий інтерес на Заході. Одним із головних предметів зацікавлення була проблема каперства. З XVII ст. слово «капер» (від гол. «*koepen*», «*koopen*» – купувати, або «*kaap*» – мис) було загальноприйнятим для позначення приватної особи, яка під час війни одержувала від державного органу (зазвичай адміралтейства) грамоту-дозвіл на грабунок усіх ворогів держави, у тому числі нейтральних торговців або перевізників з товарами ворога на борту [7, с.9-12].

Стосовно тлумачення каперства і його конфлікту з нейтральною торгівлею, Д.І. Каченовський намагається історично обґрунтувати невідвертість і повсюдність зникнення каперства, з розвитком християнської цивілізації взагалі та міжнародного права зокрема. Д.І. Каченовський виділяє п'ять періодів у еволюції каперства: 1) некероване корсарство, або піратство, в Середні віки; 2) посилення каперства у кінці XVI ст. через морські війни; угамування каперства у XVII ст. завдяки тиску на держави нейтральних купців; 3) захист каперства Англією з метою контролю морів після Утрехтського миру (1713 р.) і обмеження каперства у 1780 р. із виданням нових законів Союзом восьми держав на чолі з Російською імперією; 4) 1793-1814 рр. – порушення правової рівноваги на тлі революції у Франції та наполеонівських війн, відповідне посилення каперства і занепад торгівлі; 5) з 1814 р., часу Віденського конгресу, розвиток міжнародного права і поступове зникнення каперства [4, с.X-XII].

Так, у загальних рисах обґрунтовується доцільність міжнародного права: якщо каперство – це універсальне для всіх країн явище, то воно може і мусить бути регламентоване універсальним правом.

У 1856 р., після Кримської війни, ідеї Д.І. Каченовського були враховані при складанні міжнародної Паризької мирної декларації, яка заборонила каперство як правовий інститут [3, с.29; 8, с.68]. Як зазначає П.В. Голобуцький, декларація включила низку положень від Д.І. Каченовського, що сприяли гуманізації морської війни [1, с.156]. Як зазначалося вище, погляди на каперство були викладені Д.І. Каченовським у його докторській дисертації «Про каперів

і призове судочинство стосовно нейтральної торгівлі» (1855 р.), перекладеній англійською під назвою «Призове право: особливо стосовно зобов'язань і обов'язків тих, хто воює, та нейтральних» (1867 р.) [4, с. 13].

21 червня 1858 р., на з'їзді Юридичного товариства Лондона, Д.І. Каченовський зачитав доповідь «Про поточний стан міжнародної юриспруденції» [12]. У доповіді Д.І. Каченовський переконував скептиків трьох типів щодо доцільності й можливості міжнародного права. На думку одних скептиків у такій правовій системі немає законодавця; Дмитро Іванович відповідає, що законодавцем є воля і взаємна згода міжнародних громад. Інші твердять, що міжнародне право є ненадійним, непевним і таким, що легко руйнується; Каченовський нагадує їм, що це право засноване на стійких загальновідомих звичаях, чітких і ясних міжнародних угодах, а всі неточні моменти розв'язуються взаємною згодою. Треті скептики говорять про ненауковість міжнародного права через суперечливість його джерел (звичаїв та міжнародних угод). Дмитро Іванович наводить їм універсальні основи міжнародного права, – природу, об'єкт (універсальні справедливість) та джерела (свідомість цивілізованого світу, міжнародні принципи і практики) [12, р. 102-106].

Далі Дмитро Іванович звертає увагу на огляд юридичних підходів у висвітленні міжнародного права. У XVIII ст. визначилося два діаметрально протилежні підходи – філософський (ототожнення принципів міжнародного права з приватним правом) і позитивний, або практичний (ототожнення міжнародного права з дипломатичними та міжнародними угодами). Але Д.І. Каченовський підтримує тезу професора Корнеліуса ван Бінкерсхука про те, що «міжнародне право складається тільки з правил, заснованих на роздумах, і підтверджених згодою націй» [12, р. 102-106]. Д.І. Каченовський оцінює доробок Мартенса, професора з Геттінгена. Так, добрим є те, що Мартенс конструює міжнародне право на підставі міжнародних договорів, але погано, що він надає їм надмірного значення. Зрештою, Д.І. Каченовський вітає нові тенденції серед юристів, пов'язані з розвитком критичного методу, аналізом парламентських дебатів, державних паперів та мемуарів дипломатів.

У 1863 р. редакція британського журналу «Юрист» також опублікувала останню частину цієї доповіді Д.І. Каченовського, – огляд юридичних підходів у галузі міжнародного права. Це свідчить про особливу актуальність цієї теми. Доповіді передувє допис редактора зі словами: «Зміст цієї доповіді ще буде добре переглянуто, але наступний огляд суперечливих систем, які преважують у Європі, буде як корисним, так і цікавим» [18, р. 249].

Тобто, для того, щоб ознайомити британського читача з предметом, редакція використовує саме роботу Д. І. Каченовського. Для редакції «Юриста» Д.І. Каченовський є першим, хто узагальнив різні точки зору на проблему міжнародного права в Європі й окреслив проблему методу правової кодифікації. Зазначу, що останні досягнення не згадуються в жодній біографії Дмитра Івановича [1, 3, 6, 8].

Більш відомий його внесок описано в попередньому звіті Американського товариства з міжнародного права від 24 квітня 1909 р. «Предмет кодифікації міжнародного права не обговорювався у правних колажах до 1858 і 1862 рр., коли російський юрист Каченовський зачитав перед юридичним товариством свої дві доповіді про стан міжнародного права і запропонував у своїй другій доповіді його кодифікацію юристами всіх країн разом» [17, р.219].

Професор Брюссельського університету юрист Ернст Ніс (1911 р.) також відзначав це досягнення Дмитра Івановича: «Дмитро Іванович Каченовський відзначився на полі кодифікації міжнародного права. Він був людиною великого розуму і відкритості. Він був професором у Харкові (Kalkoff) і зробив велику послугу науці міжнародного права, яке він любив. Серед його робіт особливу увагу слід приділити дослідженням, зробленим ним у 1858-1862 рр. для Юридичного товариства Лондона, про поточний стан міжнародного права. Він наполягав на необхідності загальної кодифікації для юристів усіх країн» [14, р.886].

Як бачимо, широкі юридичні кола були зацікавлені як науковими оглядами Д.І. Каченовського, так і його закликами до кодифікації міжнародного права.

Так, британський юрист Ф.Т. Претт працював над практичним втіленням ідеї Д.І. Каченовського про об'єднання зусиль юристів усіх країн, коли переклав його дисертацію англійською мовою (1867 р.). «Наразі, – пише Ф.Т. Претт, – коли питання нейтралітету привертає таку велику публічну увагу, може бути корисним дізнатися, які думки та погляди щодо цього предмета прийняті публіцистами та юристами інших країн... Я обрав цю роботу через її зв'язок із цим актуальним предметом» [16, р.ІІІ-ІV]. Так, актуальність роботи Д.І. Каченовського була зайвий раз підтверджена словом авторитетного англійця.

Отже, Д.І. Каченовський сповідував західноєвропейські ліберальні ідеали та цінності, через що, ймовірно, його біографія належно не висвітлювалася в СРСР. Він був інтегрованим у західні наукові кола, знаючи кілька іноземних мов і багато подорожуючи Європою. Можна стверджувати, що особливий зв'язок вчений мав з англословним світом (Великобританією та США). Можливо, саме проамериканські симпатії Дмитра Івановича зумовили забуття його монографії про Даніеля Вебстера у радянські часи, яка, до речі, свідчить про існування у Дмитра Івановича, окрім російської та англійської, ще й франкомовної читацької публіки. Д.І. Каченовський критично аналізував ідеї юристів із Великобританії, США, Голландії, Франції, Німеччини та ін. При цьому він звертав особливу увагу на доробки голландця К. Бинкерсхука, німців І.Ф. Вурма та Г.Ф. Мартенса. Серед них Д.І. Каченовський виділяв постать І.Ф. Вурма як, здається, ідеального юриста за його моральні та професійні якості. Для нього І.Ф. Вурм був пов'язаний із майбутнім юридичної науки, а Г.Ф. Мартенс – з її минулим. Д.І. Каченовський привертав велику увагу в західних науковців своїми викладами щодо шкідництва каперства для нейтральної

торгівлі, закликами об'єднати зусилля всіх юристів у справі кодифікації міжнародного права. Він обґрунтовував європейцям науковість міжнародного права і вітав пошуки нових джерел для нього. Дмитро Іванович сприймався як перший, хто проаналізував різні тлумачення та оцінки міжнародного права в західних країнах і окреслив проблему методу правової кодифікації.

Список використаних джерел:

1. Голобуцький П.В. Каченовський Д. / П.В. Голобуцький // Енциклопедія історії України. – К. : Наукова думка, 2007. – Т. 4: Ка-Ком. – С. 156.
2. Грабарь В.Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647-1917 гг.). – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 491 с.
3. Кагановська Т.Є. Дмитро Іванович Каченовський / Т.Є. Кагановська, А.О. Червяцова // Научно-популярний журнал. – № 3. – 2008. – С. 24-32.
4. Каченовский Д. О каперах и призовом судопроизводстве, в отношении к нейтральной торговле : исследование / Д.И. Каченовский. – М. : Типография В. Готье, 1855. – 175 с.
5. Курилла И.И. «Войти в круг великих держав...»: Дэниел Уэбстер и внешняя политика США в середине XIX века / И.И. Курилла. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 1997. – 192 с.
6. Лапина М. Жизнь, отданная университету: научная и просветительская деятельность профессора Харьковского университета Д.И. Каченовского / М. Лапина // Новый коллегіум. – 2004. – №1/2. – С. 71-81.
7. Пастушенко А.А. Английское каперство второй половины XVI века: структуры повседневности : дисс. ... канд. ист. наук : 07.00.02 – всемирная история / А.А. Пастушенко. – Х. : ХНУ им. В.Н. Каразина, 2012. – 229 с.
8. Посохов С.І. Каченовський Дмитро Іванович / С.І. Посохов, О.Н. Ярмиш // Юридична енциклопедія. – К. : вид-во Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2001. – Т. 3: К-М. – С. 68.
9. Ястржембский В.А. Д.И. Каченовский, как ученый и преподаватель / В.А. Ястржембский // Памяти Дмитрия Ивановича Каченовского : торжеств. засед. Юрид. о-ва при Имп. Харьк. ун-те 22 нояб. 1903 г. : характеристики и воспоминания / В.А. Ястржембский, М. Ковалевский, А.Н. Фатеев, Н.Ф. Сумцов, Л.А. Гиршман, А.П. Шимков. – Х. : Типо-Лит. Н.В. Петрова, 1905. – С. 1-20.
10. Katchenovsky D. Daniel Webster. Stude Biograohique / D. Katchenovsky. – Bruxelles : Librairiede F. Claassen, 1863, 1865. – 143 p.
11. Katchenovsky D.I. A Biographical notice of the late professor Wurm [read 7th March, 1859] / D.I. Katchenovsky // Papers read before the Juridical Society. 1858-1863. – London : William Maxwell, 1863. – Vol. II. – P. 114-118.
12. Katchenovsky D.I. On the present state of inter national jurisprudence – Part I [read 21st June, 1858] / D.I. Katchenovsky // Papers read before the Juridical Society. 1858-1863. – London : William Maxwell, 1863. – Vol. II. – P. 99-111.
13. Katchenovsky D.I. Prize Law: particularly with reference to the duties and obligations of belligerents and neutrals. Trans. by Frederic Thomas Pratt / D.I. Katchenovsky. – London : Stevens & Sons, 1867. – 189 p.
14. Nys E. The Codification of International Law / Ernest Nys // The American Journal of International Law. – V. 5. – No 4. – 1911. – P. 886;
15. Pasvolsky L. M.M. Kovalevsky / Leo Pasvolsky // The Russian Review. A monthly magazine devoted to Russian Life, Literature and Art / ed. by L. Pasvolsky. – New York : The Russian Review Publishing Co. – June, 1916. – Vol. 1. – No 5. – P. 262.
16. Pratt F. Th. Translator's Preface / Frederic Thomas Pratt // Katchenovsky D.I. Prize Law: particularly with reference to the duties and ob-

- ligations of belligerents and neutrals. Trans. by Frederic Thomas Pratt
D.I. Katchenovsky. - London: Stevens & Sons, 1867. - P. III-V.
17. Preliminary Report of the Committee of the American Society of International Law on the Codification of the Principles of Justice in Times of Peace Between Nations, Appointed under the Resolution of the Society of Peace, 24, 1909 // Proceedings of the American Society of International Law at its Annual Meeting (1907-1917). - Vol. 4. - April 28-30, 1910. - P. 219.
18. Professor Katchenovsky on International Jurisprudence // The Jurist. - London: H. Sweet, 3, Chancery Lane; V. & R. Stevens, Sons, & Haynes, 26, Bell Yard; Dublin: Hodges, Smith, & Co., Grafton Street, 1863. - Vol. VIII. - Part 2. - P. 249.

А. А. Пастушенко

Научная работа Д. И. Каченовского и Западный мир: взаимные рефлексии

Актуальность исследования обусловлена современным западным вектором международных научных связей Украины. Углубление опыта о таких контактах в прошлом позволяет лучше осмыслить уровень современного научного сотрудничества. Главной целью исследования является выяснение уровня и степени взаимных рефлексий между харьковским юристом Д.И. Каченовским и Западным миром, представленным юридическими кругами и читательской публикой.

Работа Дмитрия Ивановича существенно повлияла на кодификацию и развитие международного права в Западной Европе и США.

В исследовании использовались иноязычные труды Д.И. Каченовского, работы западных юристов современников, предисловия редакторов и воспоминания учеников.

Источниковая база позволила определить главные интересы, приоритеты и авторитеты Дмитрия Ивановича как исследователя в западном научном пространстве. Было установлено, что из работ Каченовского читатели британского журнала «Юрист», а возможно и более широкий круг британцев, получали общую картину процесса кодификации международного права. Исследование показало, что у Дмитрия Ивановича была еще и франкоязычная читательская публика.

Установлено, что среди современников Каченовский особенно выделял личность И.Ф. Вурма, профессора из Гамбурга и находился в оппозиции к Г.Ф. Мартенсу, профессору из Геттингена.

С другой стороны, в ходе исследования были дополнены сведения о научном вкладе Дмитрия Ивановича в юридическую науку того времени. Он стал первым, кто призвал к кодификации международного права, проанализировал различные толкования и оценки международного права и очертил проблему метода правовой кодификации.

Ключевые слова: Д.И. Каченовский, И.Ф. Вурм, международное право, каперство, нейтральная торговля.

**The scientific work of D. I. Kachenovskiy and Western World:
reciprocal reflections**

А. О. Pastushenko

The topicality of the research is conditioned by the modern western vector of international scholarly relations of Ukraine. Deepening experience about such contacts in the past allows to understand the level of

the modern scientific collaboration better. The main research goal is to find out the level and degree of the reciprocal reflections between outstanding Kharkiv jurist D.I. Kachenovskyi and the Western World represented by the jurist circles and readers.

Dmytro Ivanovych's works essentially influenced the codification and development of the international right in the Western Europe and the USA.

In the research the D.I. Kachenovskyi's foreign language works, contemporary jurists' works, editors' prefaces and Kachenovskyi's former students' memoirs are used.

The sources allow to define the main interests, priorities and authorities for Dmytro Ivanovych as a researcher in the western scientific field.

It has been defined that directly through Kachenovskyi's works readers of the British journal «The Jurist», and probably wider circle of British, got the wide picture of the international law codification.

The research has shown that Dmytro Ivanovych's works also had the francophone reading public.

It has been clarified that Dr. Kachenovskyi especially honoured the personality of Dr. Wurm, professor from Hamburg, and was opposite to Dr. Martens, professor from Güttingen.

On the other hand it has been specified the Dmytro Ivanovych's scientific contribution to the contemporary jurisprudence. He became the first who called for the international law codification, analyzed different interpretations and assessments on the international law and figured out the methodological problem of the law codification.

Key words: D.I. Kachenovskyi, I.F. Wurm, international law, private law, neutral trade.

Отримано: 15.12.2015

УДК 94+398(477)«192»(092)

А. А. Теліга

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ К. КОПЕРЖИНСЬКОГО В ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИХ СТУДІЯХ 1920-х РОКІВ

У статті характеризується науковий доробок відомого українського вченого Костянтина Олександровича Копержинського, зокрема в галузі історії української культури та етнографії. Аналізується науковий інструментарій вченого, визначено методологічні засади праць і основні напрями його наукових студій 1920-х рр.

З'ясовано ряд методологічних принципів, характерних для його праць: матеріалістичний підхід при характеристиці духовної культури; визнання економічних чинників рушійною силою історичного процесу; увага до суспільних процесів; збір і опрацювання якомога ширшого кола джерел для досягнення максимальної об'єктивності дослідження; використання історико-порівняльного методу. Продемонстровано вплив методології позитивізму, теоретичних положень французької соціологічної школи та марксизму на світоглядні та історіографічні погляди вченого. Розкрито критичне ставлення К. Копержинського до основних положень яфетичної теорії академіка М. Марра.